

Dinî Bir İletişim Yöntemi Olarak Seyyid Nesîmî Şiiri Ve Doğruyu Söyleme Pratiği Parrhesia***Seyyid Nesimi Poetry as a Method of Religious Communication and the Practice of Telling the Truth Parrhesia*****Nazire Erbay *** Öz

Şiir, ortaya çıktığından beri bir iletişim aracı olmuştur. Sistemi sürekli değişebilen şiirsel anlatımlardaki düzensizlik varlık, nesne ve şeylerde birleştirici unsur olarak kendini gösterebilir. Seyyid Nesîmî'nin şiirleri, insandan Tanrı'ya yönelen birlik sırrının ifşasıdır. Nesîmî'nin bağlı bulunduğu inanç sistemine dair doğrularını şiir dilinde var ettiği zengin anlatım yöntemleriyle aktarması önem arz etmektedir. Bu bağlamda tezat, bir paradoks gibi gözükmesine rağmen Nesîmî'nin şiirlerinde temel değer olarak dikkat çeker. Şairin öne çıkan anlatım tercihi, inancında ve imanında yer alan hakikatleri tezatlarla ifade etmektir. Bu çalışmada şairin ben öznesini önceleyerek düşüncelerini aktarma şekli parrhesia kavramıyla ele alınmaktadır. Burada ayrıca Nesîmî'nin şiirlerinde insanın inandığı doğruları söylemesinin kendini var etme süreciyle yakinen ilgisi olduğu ortaya koyulmaktadır. Bunun için şairin parrhesiayı bir üslup özelliğiyle ayırt edici bir yöntem olarak şiir dilinde kullandığı iddia edilmektedir. Parrhesias, iletişimde hakikati söyler ama ifadelerinde sorgulama sürecini devam ettirir. Parrhesianın bireyin kendini tanıması, bilmesi, yüzleşmesi ve toplumla iletişime geçerek inandıklarını aktarmasıyla ilgili olduğu açıktır. Bu çalışmanın verileri nitel araştırma, yorumlayıcı araştırma tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Nesîmî hakkında yapılan bu özgün çalışmada şairin tezat kelime ve kavramları kullanarak bireysel düşüncelerini özgürce ve parrhesias tavrıyla şiir üzerinden aktarması öne çıkarılmaktadır.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi
nazire.erbay@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6905-0178
Erzurum / TÜRKİYE

* Prof. Dr., Atatürk University,
Faculty of Letters
nazire.erbay@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6905-0178
Erzurum / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Klasik Türk Edebiyatı, Seyyid Nesîmî, parrhesia, vahdet, tezat

Abstract

Poetry has been a means of communication since its emergence. The irregularity in poetic expressions, whose system can constantly change, can manifest itself as a unifying element in beings, objects and things. Sayyid Nesîmî's poetry is the revelation of the secret of unity from man to God. It is important that Nesîmî conveyed the truths of the belief system to which he adhered through the rich narrative methods he created in the language of poetry. In this context, contradiction stands out as a fundamental value in Nesîmî's poetry, despite its seeming paradox. The poet's prominent narrative preference is to express the truths of his faith and belief through contrasts. In this study, the poet's way of conveying his thoughts by prioritizing the I subject is discussed with the concept of parrhesia. Nesîmî's poems also reveal that speaking the truths one believes in is

Başvuru/Submitted: 15/01/2024**Kabul/Accepted:** 21/11/2024

closely related to the process of self-existence. For this reason, it is claimed that the poet uses parrhesia in the language of poetry as a distinctive method with a stylistic feature. Parrhesia is communicatively concerned with the individual, society, events and situations. Parrhesias speaks the truth in communication but continues the process of questioning in their statements. It is clear that parrhesia is about the individual recognizing, knowing, confronting himself/herself and communicating what he/she believes by communicating with the society. The data of this study were obtained by using qualitative research and interpretive research technique. This original study on Nesîmî emphasizes the poet's use of contradictory words and concepts to convey his individual thoughts freely and parrhesias through poetry.

Keywords:

Classical Turkish Literature, Sayyid Nesimi, parrhesia, unity, contradiction

Makale Bilgileri

- Atıf:** Erbay, N. (2025). Dinî Bir İletişim Yöntemi Olarak Seyyid Nesîmî Şiiri Ve Doğruyu Söyleme Pratiği Parrhesia. *Selçuk Türkiyat*, (65): 119-134. Doi: 10.21563/sutad.1420048
- Etik Kurul Kararı:** Etik Kurul Kararından muaftır.
- Katılımcı Rızası:** Katılımı yok.
- Mali Destek:** Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
- Çıkar Çatışması:** Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- Telif Hakları:** Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
- Değerlendirme:** İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
- Benzerlik Taraması:** Yapıldı – iThenticate.
- Etik Beyan:** sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
- Lisans:** Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

- Citation:** Erbay, N. (2025). Dinî Bir İletişim Yöntemi Olarak Seyyid Nesîmî Şiiri Ve Doğruyu Söyleme Pratiği Parrhesia. *Selçuk Türkiyat*, (65): 119-134. Doi: 10.21563/sutad.1420048
- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the Ethics Committee Approval.
- Informed Consent:** No participants.
- Financial Support:** The study received no financial support from any institution or project.
- Conflict of Interest:** No conflict of interest.
- Copyrights:** The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
- Assessment:** Two external referees / Double blind.
- Similarity Screening:** Checked – iThenticate.
- Ethical Statement:** selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
- License:** Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Şiir, ortaya çıktığı tarihlerin ilk zamanlarından itibaren hiçbir şekilde düzenli anlatımlarla var olmamıştır. Şiir, edebî bir tür olarak kendi içindeki olumsuzluklar, tezatları işaret eden anlama dayalı dizilişlerle zenginliğini ortaya koyar. Sistemi sürekli değişebilen şiirsel anlatımdaki düzensizlik varlık, nesne ve 'şey'lerde iletişimi de çeşitlendirir. Ayrıca şiir, kadim kültürlerden itibaren estetik bir sanat olmanın yanında insana, inanca, varlığa dair meseleleri, doğrudan/dolaylı iletiler veya üstü örtülü söylemlerle hep gündemde tutmuş bir türdür. Şiir, dünyevî ve uhrevî konu ayırımı olmadan şairin kaleminden çıktıktan sonra hayat ve insan iletişiminin olduğu her dönemde topluma etki etmiştir. Türk şiiri de varlık gösterdiği veya ulaşabildiği bütün kültür coğrafyalarında hayatın her alanına yönelerek insan hayatında iletişimsel düzeyde varlık göstermiştir. Klasik Türk şiir evrenine dâhil edilerek değerlendirilen şairler de ırk, din, mezhep, sosyal statü ayırımından uzak, sanatlarını icra etme imkânı bulmuşlardır. Bu bakışa paralel düşünülürse şairler, toplumsal bir mutabakatla bireyden topluma ulaşma hedeflerini sabit tutarak eserlerinin kabul görme seviyelerine göre hanedanın koruma ve gözetiminde de olmuşlardır. Ayrıca Türk şairleri başlangıcından itibaren ferdî ve toplumsal yapılanmanın temellerini atan sevgi, aşk, tabiat gibi konuların yanında insan, âlem, adalet, varlık konularını felsefî, tarihî, tasavvufi bakışla ele alarak güçlü bir literatür oluşturacak genişlikte eserler ortaya koymuşlardır. Bunun yanında başta mutasavvıfların kendi aralarındaki anlaşma ağını sağlamak üzere kullandığı kavramlar, şairlerin dilinde mecaz, mazmun veya edebî bir ıstılah olarak yüzyıllar içinde vücut bulmuştur. Gelenekten bugüne bu kelimeler kavramsal veya retorik düzey fark etmeden aktarılırken haklarında konuşulacak, yorum ve incelemeler yapılacak hatta tartışılacak geniş perspektifli pratikler oluşturmuşlardır.

Genel olarak tasavvufî yaşam şeklinin hem hareket hem de vusul noktasını kelime-i tevhid olarak anlamak en doğru yaklaşımdır. Çünkü bu inancın temelinde ezeli ve ebedî olan Allah'ın birliğine şehadet vardır. Kelime-i tevhidi idrak etmek, vahdeti yaymak hangi düşünce sistemi olursa olsun mutasavvıf şairlerin eserlerinde ele aldığı ve toplumla iletişim kurma çabalarında da esas konudur. Bunların yanında şairler eserlerinde birliğin varlığındaki bağıntılarla düzeni işaret ettikleri gibi ontolojik olarak zıtlıklarla ikame edilmiş sonsuz kudretin iz sürücülüğündeki haberciliği de yaparlar. Her şey zıddı ile kaimdir. Zıtlığı var eden de şüphesiz, Allah'tır. Zıt olana akılla anlamsızlık yüklemekten ziyade, zıt olanlardaki hikmeti idrak etmek elzemdir. Çünkü zıt olanların ifadesi, gece-gündüz, cennet-cehennem, günah-sevap, dünya-ahiret, hep bir ve 'tek' olanı açıklamada usul olarak kullanılır. Bu düşünce teklikten çokluğa, çoktan da tek'e vasil olmanın özdeş bakışına aracı konumundadır. Zıt anlatımın her bir unsurunun birbiri üzerinde hem bağlamsal olarak hem de inanca işaret etmede etkileşimi ortadadır.

"Cümle eşyanın ortaya çıkması zıddı iledir. Ama Allah'ın ne benzeri ne de akranı vardır. Sufinin görünüşünde muteber olan yaratılış nazariyesine göre zıtların tekabülü ile mümkün varlıkların tecellisi tarif olunur. Eşya zıddıyla keşfolunur önermesi bir prensip, yani kesin bir önerme olarak kabul edilmiştir. Hatta Mutlak varlık olan Hak

Te'ala mutlak yokluk'a tekabül ettiği için 'adem', yokluk onun sayısız cilvelerini arz eder bir ayna olmuştur" (Karamanoğlu & Utku, 2019, s. 201).

Zıtlık kendi içinde türdeş ve tekdüze bir anlayış ve anlatımın göstergesiyle olmamayı ifade etmez. Yani, olumsuz veya içinde tenakuz olan şeyler, her zaman olmayışı göstermez. Bir şeyin olmaması olmaya da işaret olabilir. İfade edilen önermeyle beraber varlık, nesne, olay ve olgu bağlamında bir şeyin mevcudiyeti o nesnelerin adlandırılmasına göre de karşılığını bulur. Tezat mevzuunun durumu da böyledir; karşılığı veya algısı kelimenin sözdiziminden bağlama göre olumlu ya da olumsuz olarak farklı addedilebilir.

Şiir dilinde, içinde tezatları barındıran ifadeler dil bilim ve anlamsal açılardan olumluya işaret etmeye engel veya dağılma hatta özü terk manasına gelmez. Tam tersine anlamsal sapma şeklinde yorumlanabilen tezatlar, parça değerler arasında denge kurarak mananın hakikatini ifadede etkili bir usuldür. Dildeki tezatlarla ortaya çıkan anlamsal sapmalar üretilenin bozulmasına sebep olmaz. Bunun yerine dilde hareketliliğe pozitif, seçkin tavır şiirdeki üst dile uygun mükemmeliyeti geliştirir. Nesîmî'nin şiirlerinde de insandan Tanrı'ya yönelen birlik sırrının ifşası tezatlarla ifade edilir. Şair, Allah'ın varlıktaki zorunluluğuna, tezada yönelik ifadelerindeki anlatımın analitik düzleminde aktarmayı başarır. Tezatlara yönlendirilen anlatım, okurun zihninde kalıcı etkiler bıraktığı gibi farklı muhakemelerin kapısını da aralar. Nesîmî, şiirlerinde tezadı, okuyanı ve dinleyeni anlatımın zorlayıcı gücüyle baş başa bırakmadan veya us dışına çıkarak gerçekleştirir. Hurûfiliğin temsilcisi Seyyid Nesîmî'nin düşüncelerinin bu yöntemi kullanıp şiirin gücüyle kurduğu iletişimle de yayma gayretinde olduğu görülür. Şair, sesten sözdizimine kadar her şeyi inanç sistemini anlatmak için öne çıkarır. Bunun teorik bilgisini *Mukaddimetü'l-Hakâyık*'ta Hurûfî ıstılahları şeklinde, harfleri ulûhiyet değerleri üzerine odaklayarak anlatır. Bu noktada kelimelerin, kavramların içindeki vahdet düşüncesi dikkat çeker. "Harflerde olan her ne varsa, gökten inen semavî kitaplarda vardır. Bunlar Kur'ân-ı Kerîm'in ve tüm semavî kitapların aslı, Hakk Teâlâ'nın isimleri ve sırları olan mukattaa harfleridir" (Usluer, 2016, s. 5).

Nesîmî gazellerinde inancını, nasihatini, şiir yazmadaki maksadını ve imanını, vahdet inancını vahdet-i vücud düşünce sistemiyle, zıtlıklarla ve 'ben' dilini önceleyerek insanlara aktarır. "Nesîmî'nin bazı şiirlerinden hem Hurûfî hem de vahdet-i vücudçu olduğu anlaşılmaktadır. Onun vahdet-i vücud görüşünü ne kadar benimsediğini ve muhtemelen bu yüzden başının belaya gireceğini hisseden ve sırrını ifşa etmemesini söyleyen kardeşi de onu ikaz etmiştir" (Kahraman, 2019, s. 55). Bu gerçekliklerle bakış geliştirildiğinde şairin bahsi geçen inancından şiir diline yansıyan vahdete dayalı hakikati, tezatlarla söylerken gür sesini *parrhesia* kavramının ayırt edici üslubuyla açıklamak mümkündür. Hakikati söylemeyi kendilerine bir felsefe edinen *parrhesiastes* inandığı şeyi gümrak sesiyle retoriğe ihtiyacı olmadan hatta kendi belirlediği usulle söyler. Şu da bir hakikattir ki, her retorikçi *parrhesiastes* olmayabilir, fakat "*Parrhesia* kullanmaya en yakın gibi duran bilim retoriktir. [Ayrıca] *parrhesia* eşitler arasındaki bir konuşma değildir; konuşmacı dinleyiciden daha aşağı bir statüde olmalıdır" (Kalaycı, 2013).

Nesîmî de şiir dilinin retorikini kullanarak inandıklarını ifade etme, kendini bilme erdemini vahdet inancı ile anlatır. Şair, birlik iddiasını da kendi inanç sistemine göre ortaya koyar. Nesîmî, doğru bildiğini, hakikatini, inanç sistemini ikiliğe itiraz eden tavırda toplum tarafından eleştirileceğini bilerek ifade eder. Şairin amacı başkalarını sert ifadelerle ikna etmek değildir. Nesîmî, toplumla irtibatını, her türlü dışlanmayı riske atma pahasına iddialı söyleyişlerle bazen propagandaya varacak şekilde aktarmaktadır. Seyyid Nesîmî tezatlar üzerinden sözde 'birlik paradoksu' üreterek tevhidin idrakini ortaya koyar. Bu sayede şairin sanatçı bünyesinde barındırdığı itirazları ve kabulleriyle insanın var oluş döngüsünü sorguladığı görülür. İlave olarak Nesîmî'nin mısralarında hikmetler ve sorumluluklarla tekrar ettiği kelime ve kavramların tezatlarında, birlik düşüncesi bütünlenir.

Bu çalışmayı diğerlerinden ayıran husus, Seyyid Nesîmî'nin gazellerinde öne çıkan vahdet kavramının tezatlar üzerinden değerlendirilmesidir. Çalışmada örnek verilen gazeller G. şeklinde kısaltılmıştır. Özgün bir bakışla, şairin tezat kelime ve kavramlarla teklifi anlatması şiirde bir paradoks gibi gözükmesine rağmen, şiirsel dil işlevinde dikkate değer bir anlatım özelliği olduğu burada ispat edilmektedir. Yine çalışmada, verecek mesajları ve bir iddiası olan şairin şiir diliyle anlattıklarını tezat anlatım üzerinden teklife gönderme yapmasının ne anlama geldiği ve bu göndermelerin inanç sistemi bağlamında ne gibi sonuçlar ortaya çıkardığı nitel değerlendirme sistemiyle ele alınmaktadır. Burada maksat Nesîmî lehine bir savunma metni oluşturmak değil, şairin şiir dilindeki bariz tercihleri daha da netleştirmektir. Ayrıca çalışmanın temel amaçlarından biri olarak Nesîmî'nin kendi inancındaki ve imanındaki hakikatleri, tezatlarla beraber ben öznesini önceleyerek aktarmasının *parrhesia* kavramı kılavuzluğu ile ilk kez, dönemin en önemli edebî delili olan gazellerinden örnekler verilerek değerlendirilerek açıklanmasıdır. Burada şairin söylediklerinin başkaları ile çelişmesi mühim değildir. Mühim olan muhataplara yönelik bir iletinin söz konusu olması ve şairin ikna çabasının iletilerle tespit edilmesidir. Dolayısıyla mevcut eser bir şiir türü olmasına rağmen *parrhesia* metnine yaklaşılabileceğinin, benzeyebileceğini, hatta dönüşebileceğini görmek hedefler arasındadır. Bütün bunlar şairin eserlerinin çok yönlü ele alınması gerekliliğine kavramsal düzlemde ve modern ölçülerle farklı bir bakış açısı getirilmesi gerektiğini açığa çıkarmaktadır. Kısacası klasik metinlere, sabitleşen klasik değerlendirme kıstaslarıyla yaklaşmak zihinsel ve kültürel problemleri çözmekte eksik kalacağı için çoklu bakış açısı metinlere yeni açılımlar getirilmektedir.

Seyyid Nesîmî Şiirinde Tezatların Aracılığında Doğruyu Söyleme Pratiği

Parrhesia:

Seyyid Nesîmî bağlı bulunduğu inanç sistemini anlatırken bu anlayışı, görev ve sorumlulukları birçok mutasavvıf şair gibi şiir diliyle aktarır. Nesîmî de inanca dayalı iletişimini bireyden başlayarak toplumun tamamına yönelen anlatımlarıyla ifa hatta ifşa etmiş olur. Şair evvela, tek ve bir olan Allah'ın her yerde olduğunu ifade etmek için vahdete tutunduğunu eserleriyle açıkça gösterir.

"Nesîmî şiirlerinde, temelde hep savunduğu ve uğrunda canını vermekten çekinmediği Hurûfîlik damarını beslemek ve yaymak maksadıyla sahip olduğu Kur'an

ve hadis vukûfiyetini, döneminin yaygınlıkla kullandığı edebiyat, tasavvuf, tarih, estetik, hatıra türü alanlara has imge, kelime ve kavramları istihdam ettiği gibi, benimsediği vahdet-i vücud düşüncesini ve imgelerini de aynı maksatla ilmek ilmek dokumuştur” (Ünver, 2009, s. 549).

İnsandan ve insan düşüncesinden yola çıkarak varlığı kavramak Allah’tan insana bahşedilenleri anlamaya aracı kılınır. O zaman üst dil anlatımlarında standart kullanım zayıf kalacaktır. Nesîmî’nin şiirlerinde vahdeti ifade etmek çok güçlü olduğu için, zıtlıkların birbirini açıklamaya yarayan dengesini vasıta kılmak iletişimde esas manayı tasdik eden bir usul olarak varlık gösterir. Nesîmî, inancını ve tasavvurlarını bir muhteva içinde verirken sıralı doktrinler şeklinde değil, şiir diline yakışır ezoterik seviyesi yüksek bir heyecan hissettirir. Böylece şair itirazlarını ve kabullerini özel üsluba dayalı bir tercihle aktarmış olur. *“Bir sanat eserinin doktriner bir mahiyet taşıyan bir ifadeye indirgenmesi –hatta daha kötüsü parçaların diğerlerinden ayrı, kendi başına ele alınması –eserin bir bütün halinde kavranmasını tehlikeye sokar”* (Wellek & Austin, 1993, s. 90). Şair, yaratılış için duyduğu hayranlığını özgürce ve şiir dilini zorlanmadan inandığı hakikatleri dile getirir. Allah inancını ve sevgisini anlatırken şairin ben anlatıcı tarzını kullanması dikkat çeken diğer bir husustur. Nesîmî inandığı üzerinden remzî ve mecazî üslup kullanarak bireysel söylemle geliştirdiği şiirsel lügatini de oluşturmuş olur. Şairin mısralarında kullandığı kelime ve kavramlar zamanın değişimine özgü sapmaya uğramadan her dem, düşünsel ve tartışmaya açık konuları ön plana çıkarmasıyla yüzyıllar sonrasında bile süreklilik arz eder.

Nesîmî bir şiirde işaret edenle işaret edileni yani Allah’ı ve onun tecellisini de tezatların dünyasındaki kesin ve açık sözlü tabirleriyle anlatmayı tercih eder. Şair, aşkın mekânı olan gönle vahdet ehlinin kim olduğunu sorarken varlık bilgisindekileri açığa çıkarıp paylaşır. Bunun yanında şair, muhataplığı olanlara kendilik bilgisini de aşılama çabasını gösterir. Vahdeti idrak edenlerin bela ve sıkıntıyla zikredilmelerinin normal olduğunu söylerken bir olumsuzluk kelimesi ile tenakuz tavrı izlenimi de verir. Oysa, vahdet ehlinin bela ve sıkıntıya müptela olması bir boşluğun veya arayışın göstergesi değildir. Esasında hüznle, derdin içinde olmakla kemale ermenin göstergesi tabii bir süreçtir:

Hanî cihânda iy gönül ol **vahdet ehli** kim

Yüz min belâ vü mihnet ile mübtelâ degül (Seyyid Nesîmî, G. 232/5)

Yaratılan varlık ve nesnelerde zıtlıkta bir denge vardır. Çünkü her varlığın tezattan da birbirine kaynaşmış bir süreklilik söz konusudur. Bu İlahî kelamın insanlığa yönelik iletişimsel dilinde de açıkça ifadesini bulur.

“Her şeyden çift çift yarattık, inceden inceye düşünesiniz diye. (Kur’an-ı Kerim 51: 49) ayetinden müfessirler ‘her şeyden çift çift yaratmanın anlamını açıklarken daha çok ‘gece-gündüz, erkek-dişi, yer-gök, insan-cin, iman-küfür, ay-güneş’ gibi karşıtlık örnekleri üzerinde durmuşlardır. Taberî bunu, ‘Cenâb-ı Allah’ın her yarattığının yanı sıra amaç ve işlevi itibarıyla ondan farklı bir ikincisini yaratması’ şeklinde anlamının uygun olacağı kanaatindedir. Yine Taberî’nin izahına göre burada esas amaç, Allah’ın yaratma sıfatına dikkat çekmektir. O’nun yaratmasını –mesela ateşin yakma özelliği gibi– tek sonuçlu olarak algılamamak gerekir, O dilediği her şeyi dilediği biçimde

yaratma gücüne sahiptir (XXVII, 8-9). Elmalılı, bu konudaki görüşleri özetledikten sonra, Beyzâvî'nin 'her cinsten iki nevi bulunduğu' tarzındaki yorumunu öncekileri de içine alması itibarıyla daha kapsamlı bulur" (Karaman, Dönmez, Çağrııcı & Gümüş, 2020, C. V, s. 134-135).

Var olanlarda Mutlak olan Allah'ın izlerini görmek mümkündür. Açıkçası tezatların içinde de insan, yüzeysel bakılacak bir varlık değildir; bütün unsurlarıyla âlemin özü, bizzat kendisidir. Âlemdeki her şey insanda vardır. İnsan, varlığından dolayı kıymetlidir, çünkü Allah'tandır. Allah, bütün varlığı ihata ederek sonsuz güçteki aynalamayla insanı gizli olanda aşikâr ederek kendisini idrake bir hareket alanı oluşturur. Bu noktada insan akıl sahibi olarak diğer varlıklardan öndedir, hatta en öndedir. Nesîmî de şiir diliyle inanç sistemine dayalı bilgi bağını malum olan arasında kurarken sürekli karşıtlık açığa çıkan bir iletişim ağı kullanmayı tercih eder:

Ol **gizli** gencin sırrıyam kim **zâhir** oldu gevherüm

Ol gevherem kim gün kimi âlemde meşhûr olmuşam (Seyyid Nesîmî, G. 249/10)

İnanç, hakikat ve hakikatin göstergesel dili arasında sıkı bir irtibat vardır. Şiir dilinin tabii aktarılışı içinde Seyyid Nesîmî eserlerindeki gür sesli söylemini modern dilcilerin kavramsallaştırdığı *parrhesia* ile ifadesini bulabilir. Geri dönülemeyecek hakikat ve bilgi, şairin hayat tarzı ve imanından yansıyan söylemler ve en mühimi kendilik bilincini ortaya koymasında görülebilir. Şair, doğruyu söyleme çabasını şiir dili etkinliği içinde özgürce ve kendi dürüstlüğü içinde mısralarına yansıtır. En başta ifade etmelidir ki, *parrhesia* ile şairin retorikleştirdiği bu tavrı aklına geleni kaba ve boşboğaz bir tutum içinde sergilemekten uzaktır. Bu tavır özgürce, sahtelikten uzak olarak inancını dillendirme anlamında, sorumluluk da gerektiren bir tavidir. İnancı ve şiirleriyle bağ kuran şairin söyledikleri kendi şiir dilinde toplumsal olarak değişimin neden olması gerektiğine dair ispat edici icraya yöneliktir. Bakıldığında ilk önce antik Yunan-Roma dönemindeki kullanımıyla dikkat çeken bu kavramda, bireyin inandığını ya da hakikati, kişiselleştirip kamu yararı gözeterek siyasî görüş bağlamını atlamadan dürüstçe, riskleri göze alarak cesaretli bir şekilde ortaya koymaktır. Konuşanın ya da öznenin bu tavrında en değerli 'kendilik' pratiğinin göstergesi kuvvetli olarak görülür.

"*Parrhesia* etimolojik olarak, 'her şeyi söylemek' anlamına gelir. *Parrhesia* kullanan kişi, yani *parrhesiastes*, aklındaki her şeyi söyleyen kişidir: Hiçbir şeyi saklamaz, kalbini ve zihnini konuşma yoluyla başkalarına açar. *Parrhesiada* konuşmacının zihninde olanların tam ve kesin bir dökümünü vermesi, böylece dinleyicilerin konuşmacının ne düşündüğünü anlayabilmesi beklenir. *Parrhesiastes* diğer insanların zihinleri üzerinde faaliyet yürütürken gerçekten neye inandığını mümkün olduğunca dolaysız biçimde gösterir" (Foucault, 2012, s. 10-14).

Bu kavramda eleştirmek, insanlara inandığını söylerken onlara yaranmak yerine, hatalara işaret etmek de gündeme gelir. İnsanın inandığı doğruyu söylemesi, kendini var etme süreciyle doğrudan ilgisi olan *parrhesianın* ayrıca bireyin kendini tanıması, bilmesi hatta yüzleşmesi ve topluma kendini sunmasıyla ilgisi vardır. Vahdeti idrakin iman ve kemalat seviyesiyle olan bağını, kendi inanç dairesinde bir anlatıcı ve aktarıcı olarak Seyyid Nesîmî de çekinmeden şiir dilindeki kelime ve kavramlara yansıtarak ifade eder.

Çün beyâz ile sevâdın vâhid oldu illeti

Lâ-şerîk olmak dilersen geç bu ag u karadan (Seyyid Nesîmî, G. 299/4)

Genel tanım ve uygulamasında '*parrhesiastes*, retorik yerine bulabildiği en dolaysız sözcük ve ifade biçimlerini kullanır. Seyyid Nesîmî de "varlıktaki zuhuru, vahdet eksenli bir müşahede" (Usluer, 2009, s. 182) ile gören ve ifade eden bir şair olarak, Hurûfî inancıyla inandığını, farklı anlamsal değerlerle remzî ve mecazî imkânlar içinde kurduğu irtibatla cesurca aktarır. Şairin bu üslubundaki netlik ve doğrudanlık, kendi ifade biçiminin bir çeşit Hurûfî lûgatini, oluşturmaya da yarar. Şair, bu lûgati en evvel kendi kimliğinin bilinmesi ve inançtaki sabitliğinin göstergesi açısından sözde cüretkârlık olarak adlandırılanı, güçlülüğün kesişim kümesinde göstermiş olur. Zaten Nesîmî, *parrhesia* kavramında olduğu gibi bizzat kendini konuşur. Her mısraı ile 'yeniden inşa eden bir şair' olarak Nesîmî de bizatihi, sözünün değerliliğini, farklılığını, yeniliğini ifade ederken kabul edilmeyeni ya da alışılmamış olanı söylediğini de belirtir:

Nesîminün sözi çünkü bahalu gevherdür

Bu nev' ile ne içündür ki satar anı belâş (Seyyid Nesîmî, G. 206/14)

Yukarıda da değinildiği gibi tezatların şairin iradesinin göstergesinin tercihi olarak kullanılması onun inanç dairesinde bazen kararlı bir ses, bazen ılımlı tutumunun yansımaları şeklinde meydana çıkar, fakat netice itibarıyla Nesîmî'nin kendi inanç dairesinde yer alan vahdetle ilgili görüşlerini sağlam zeminde söylemesi mühimdir. İnancı çerçevesinde bir hakikat anlatıcısı olarak Nesîmî'nin şiir dilinde önemli olan başka husus, vahdet-i vücudçu anlayışı çok yönlü zıtlıklarla ifade etmesini *parhessia* kavramı ile de bağdaştırılacak ölçüde, korkmadan, aracısız ve düz söylemesidir. Şairin tavrına karşılık gelen bu kavramı bir ahlaki ödev ifa edercesine kalbin ve zihninin ortaklığını açık yüreklilikle ve sözü engele uğratmadan ortaya koyması şeklinde değerlendirilmelidir. Bunu Seyyid Nesîmî'nin kendince hem kul olarak ferdî bir vazife yüklenmesinde hem de inancını yayma anlamında dönemindeki dilin, yaygın olan şiirsel işlevini kullanmasıyla açıklanabilir. Burada şairin düşünme erkine, ölüm dâhil, her türlü riski göze alarak eylemsel güç ortaya koyma iktidarındaki telakkisini de görmek gerekir. Bu noktada yine *parrhesia* kavramı ile ilgili söylenenler akla gelir.

Parrhesia, konuşmacının hakikatle olan kişisel ilişkisini ifade ettiği, hakikati anlatma eylemini başka insanlara (ve aynı zamanda da kendisine) yardım edip onların durumunu düzeltme amacını taşıyan bir ödev gibi gördüğü ve bu nedenle hayatını riske attığı bir sözel etkinliktir. *Parrhesia* kavramının tanımlayıcı yönlerinden biri de *parrhesia* kullanacak kişinin bu eylem sırasında hayatını riske atacak olmasıdır (Akyol, 2015, s. 16-31).

Kısacası Nesîmî, hayat hikâyesine bakıldığında sözleri ve eylemleri birbirine denk olan biri olarak inancının özsel değerleri ile dönemin sanatsal iletişiminin en kuvvetlisi olan şiirsel anlatımı, varlığını anlamlandırmada bir bağ olarak kullanır.

Düşünen insan için akıl, hiçbir şeyi saklamadan aynı zamanda yüzleşmenin aracıdır. Bu yüzleşmenin sonunda düşünceler, başkalarıyla paylaşılır. "*Parrhesia* kullanan kişi yani *parrhesiastes*, aklında bulunan her şeyi söyleyen kişidir. *Parrhesia*

kullanan kişi hiçbir şey saklamaz, kalbini ve zihnini konuşma yoluyla başkalarına açar” (Durna, 2006, s. 17). Nesîmî de, dildeki tezatlığı kullanma işlevini hep öne çıkararak iktidar ve bürokrasi arasındaki taviz vermeler ve liyakatsizlerin hüküm sürmesini eleştirmekten geri durmaz.

Kimin ki gönli diledi **ayagunı öpmek**

Başını oynamag ana mukarrer olmışdur (Seyyid Nesîmî, G. 128/3)

Her kişide **bir** cübbe vü destâr olur ammâ

Min başda biri lâıyk-ı destâr bulunmaz (Seyyid Nesîmî, G. 178/6)

Seyyid Nesîmî'nin Türkçe Divanı'nda 'ben' öznesini öne çıkardığı beyit sayısı azımsanamayacak orandadır. Şairin bu tavrı da yine *parrhesia* kavramı üzerinden söylenirse, insanın varlık olarak kendi ile ilişki kurma pratiğindeki bilgi ve iktidar gücünü inancı aracılığıyla kuvvetlendirmek olarak yorumlanabilir. Çünkü ben şair için, Yaratıcı karşısında insanın var olmasının dünyevî ve uhrevî zorunluluğu gibidir. “Tanrıya olan aşkı ve yaratılış için duyduğu hayranlığını özgür ve zorlanmadan dile getirdiği şiirleri onun ününün alt yapısını oluşturmuştur. Bu şiirlerde ya ben-anlatıcı tarzını kullanır ya da Tanrıya, Fazlullah’a, sevgiliye, okuyucuya ya da kendi ruhuna hitap eder” (Kortantamer, 2010, s. 122). Bahsi geçen ben, dünyada olmaklığı dolayısıyla yitik değil, tam tersine ayakları yere basan insanın, bir inanç dairesindeki konuşması bazen de bilinçli susmasını ima eden ifadelerle yansıtmıştır. Şairin bu inanmışlık göstergesindeki tercihi, insanın var olma mücadelesindeki hem ‘kendini bilmenin’ içindeki tefekkür hem de bu bilmeyi eylemselleştirme duruşundaki düzenle alakalıdır. Nesîmî, akıl sınırlarını zorlamayan bir tefekkürle vahdet-i vücudu aslında ‘aynı’ya işaret eden çoklu zıtlıklar evrenindeki kelimelerle kullanır. Oysa bu zıtlıklar, insanın ontolojik süreciyle bir tenakuz teşkil etmez. Nesîmî insan ‘ben’ini tahakkuk ettirirken âlemin Rabbi karşısında cesaret isteyen sözlerindeki mananın nereye varacağını O’nun kudret ve tecellisinin tekliğini bilmekle sağlamlaştırmış olur. İnsan, Allah’ın tecellisi olarak varlık sahnesinde yer alır ve O her yerde, her şeydedir görüşüyle örtüşür. Çünkü Mutlak olandaki teklik bütün ortak işaretlerle birbirini hatırlatmakta ya da benzetmektedir. Allah birdir ve insanı yaratmasıyla onda görünmüştür. Allah’ın zatındaki kelimeler ve teklik onun yarattığı, diğer nesne ve insan üzerinden kademe kademe okunabilir. İnsan düşüncenin, nesnelerin, varlığın velhasıl, bir benzetmeyle söylenirse, yaratılışın arkeolojisi yahut membaıdır. İnsan da yaratılanlar içinde eşref-i mahlukatlığı dolayısıyla birdir.

Allah yeryüzünde yarattıkları içinde bir tek esma ile gözükmez, yarattıklarındaki tecellilerle varlığını idrak mümkündür. Burada esas mesele, sebepleri halk eden, göndereni unutmadan tevhidin insan zihninde konumlandırılması ve bu sayede iman etmesidir. O zaman görülür ki, tevhid, insan olmaklık ve kulluk bakımından imanî ölçülerde temel değerdir. Varlık ve nesnede Allah’ın her şeyi kuşattığı ihmal edilmemelidir. Allah bütün varlıkta/âlemde tecelli etmesi dolayısıyla her şeydedir, bizzat kendidir, O’dur. Açıkçası insanın sebepleri aracı kılarak Allah’a gitmeye çalışması eksikliklerdir, Allah’ı idrake mânidir. Her şeyi kuşatan Allah’ı ya da tevhidi nedenlerin peşinden giderek izah etmek onun kudreti karşısında sakil kalacaktır.

İnsanın tevhide yönelik bu tutumu esasında kendine bakışın saygıyla bütünlenmesine vesile olur. Şair, şiir dilindeki her bir vasıta ile insanın 'bir' ile olan bağına ilişkin emir kipini de kullanarak açık bildirimlerde gramatikal olarak çeşitli biçim ve yöntemlerle de gösterir:

İkilik sıfatın **koygıl** elünden

Ki **bir** dürlü sıfat tut ikiden sen (Seyyid Nesîmî, G. 303/9)

İnsan, Mutlak olanın yeryüzündeki gölgesi olduğuna göre bir'i, sadece bir'de görünen insan olarak yaratılanı kendi varlığıyla anlatmayı uygun görür.

İnsan, Yaradan'ın en iyi yansıması olduğu için insanda zuhur etmiştir (âdemde tecelli kıldı Allah). İnsan bedeninde en mükemmel olarak yaratılmış olan bölüm surattır, surat da harflerin ilişkisi ile açıklanabilir. İnsan, Tanrıyı bulmak için kendisini keşfetmeli ve anlamalıdır (Kortantamer, 2010, s. 121).

Şairin onca zıtlık içinde, mühim olarak vurguladığı şey, zahiri görerek batını idrak etmenin gerekliliğidir. Nesîmî bunu taban tabana zıt kelimelerdeki vahdetle, farklı açılardan kullandığı dilsel göstergeler yöntemiyle açığa çıkararak ifade eder. Beyitlerde ısrarla birbirine zıt kelimeler, birbiriyle çelişkili ve olumsuzluğa işaret eden ifadeler kullanılırken hep tek ve bir olana işaret söz konusudur. Daha açık ifadeyle Nesîmî'nin şiir dili analiz edildiğinde doğrudan birbirine hilaf olan, dilbilgisi açısından olumsuzluk veya tenakuzdan bir'e doğru giden ikna edici bir süreçle karşılaşılır. Beyitlerden görüleceği üzere şair bunu ya doğrudan tezat kelimelerle ya da anlamsal karşıtlığı olan ifadelerle gerçekleştirir:

Mende **sıgar** iki cihân ben bu cihâna **sıgmazam**

Cevher-i lâmekân benim kevn ü mekâna **sıgmazam** (Seyyid Nesîmî, G. 270/1)

Senden meni kimdür ayıran sen

Zâhirde vü **bâtın**umda sensen (Seyyid Nesîmî, G. 302/1)

Vaslundan oldum çün ganî mülk ile mâlî n'eylerem

Men künfekânı vermişem vasl-ı ruhun dîdârına (Seyyid Nesîmî, G. 381/5)

Ger **fakîrüz** sûretâ ma'nîde **sultânlar** biziz

Bendeyüz ammâ ki âzâd eyledük **melâmuzu** (Seyyid Nesîmî, G. 450/3)

Seyyid Nesîmî'nin şiirlerindeki *parrhesia* kavramına denk düşen söylemlerinin, İslam dininin kabulleri açısından bakıldığında sosyal tepkiyi ve küfre düşmeyi daha çok göze alarak edildiği düşünülür. Bütün varlıkta birlik vardır. Varlık kavramsal olarak her şeyi kuşatır. Küfür de insan varlığından uzak olmayan bir durumdur. Bunun yanında insan ve küfrün bir arada olması İslam nurunu görmeye engel değildir. İslam etimolojik olarak "kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak; teslim etmek, vermek; barış yapmak" manasındadır. Tam tersi, "örtmek, gizlemek; nankörlük etmek" manasına gelen küfürde İslam'ı görmek de vahdete dairdir. Küfür, İslam kelimesi ile kavramsal olarak zıttır fakat Hakikat'in de habercisi bir kelime olarak 'nur' ile alakalıdır. Küfrü bilen imanı da bilir. Bu bakış vahdete muhalif değil, tam tersine teslimiyet, muhabbet, temizlenmeye ve kurtuluşa ermeye karşılık gelir.

Seyyid Nesîmî'nin inancı doğrultusunda, doğru olduğuna inanarak yaymaya çalıştıkları ve söyledikleri onu ölüme kadar götürmüştür. Bu bağlamda, "*Parrhesiastes*, doğru olduğuna inandığı hakikati dile getirirken, muhatabıyla olan ilişkisine zarar verme ya da onun, kendisine, şiddete varabilecek ölçüde olumsuz davranışlarla karşılık vermesine yol açma riskini göze almasıdır. *Parrhesiastes*'ın doğruluk iddiasının esas işlevi de evrensel bir hakikati ifşa etmek değildir" (Altınkaya, 2019, s. 60). İnandığını doğruluk bağlamında anlatan şairi de zındıklıkla suçlayan ve kendi zamanına göre son derece cüretkâr olan bu hâl, zahiri görmek suretle oyalanmaya denk tutulmuştur. Nesîmî'nin şiir dilinde küfür ile zıtlık arasında bağlamdan uzak yorum yapanları bile ikna edecek özen, ciddiyet ve vahdete yönelik gür sesli bir çağrı söz konusudur. Şair âlemdeki hatta insandaki İlahi sureti göremeyenleri yani, ben'inin idrakinden uzak mü'min olmamakla bile suçlar. Zahirde oyalanmayan âşıklar bu konumlamadan münezzehtirler. Nesîmî'nin aynı zamanda bu gür sesinde, zıtlıkla baş başa kalmanın teşviki ve zıtlığa davet eden imanın ortaya çıkmasına sesleniş vardır. Çünkü zıtlar hakikatin, bir'in ortaya çıkması için kolaylık sağlar. Bu yüzden zıtlar birbirine muhtaçtır. Şair, şiirin dilsel işlevindeki 'anlamsal zıtlıklar'la oluşturduğu örgü ile inancındaki özgür ve otonom tavrı teklikte ortaya koyar:

Âşık katında **küfr** ile **İslâm** birdür

Her handa mesken eylese âşık emirdür (Seyyid Nesîmî, G. 127/1)

Büthâne ile **Kâ'beyi** vahdetde fark iden

Ma'nîde **bâlig olmamış** ol gerçi **pîrdür** (Seyyid Nesîmî, G. 127/3)

Zülf ü ruhun sırrını **bilmeyene ayduran**

Küfr ile **îmânumuz** Kâ'be vü büthânedür (Seyyid Nesîmî, G. 131/5)

İy **küfr** ü **şirk** içinde sanma özünü mü'min

İslâm u şer ü îmân mahsûl-i evliyâdur (Seyyid Nesîmî, G. 147/21)

Çün Nesîmî senden **ayrı bildi** kim yohdur vücûd

Küfr ü **îmân vasl u hicrân** cümle yeksân oldu gel (Seyyid Nesîmî, G. 236/11)

Küfr eğer **îmân** degül ise niçün düşmüş ki men

Küfr-i zülfün halkasında nûr-ı îmân bulmuşam (Seyyid Nesîmî, G. 254/3)

Parrhesia birey, olay, olgu ve durumlarla ilgilidir. Bu, bir sorgulama sürecidir. Bu süreç, inandığını özgür ifade etme ile şekillenir. İnsan ben'ini sorgularken veya konumlandırırken en başa özüne gitme tercihi söz konusu olur. Vahdet-i vücud anlayışına göre ben'in varlığı, vahdet kavramıyla beraber okunur. İkilik, her şeyin Allah'ın varlığına delalet etmesi ve her şeyin O'nun tecellisinden var olmasıyla kaybolur. Nesîmî, Hurûfî anlayışının sözcüsü olarak ben'ini dar bir alana hapsedmeden varlığın özünü anlamada âdeta kaptan kılar. Çünkü insan âlemde yaratılış itibarıyla müstesna bir yere sahiptir. Bu değeri azaltma ve artırma ben'in duruşu ile ilgilidir. "İnsan, Allah katındaki değerini iradî çabasıyla artırabilme imkânına sahiptir" (Demirel, 2020, s. 543). Şair, insan olarak vahdet-i vücudu, Bir olanı zikretmek, nefsini ötelemek maksadıyla kullandığında farklı şekillere bürünmüş iradi olarak her türlü

aldatıcı varlık ve nesneyi de hayatından çıkarmış olacaktır. Nesîmî yaşadığı dönem boyunca, “Vahdet-i vücûd anlayışını benimseyen bazı tasavvuf çevreleri onu bu görüşleri dolayısıyla överken Hurûfî ve bâtınî yönü dolayısıyla da eleştirmiştir” (Üzüm, 2007, C. 33, s. 6). Fakat şair bu duruşundan vazgeçmez hatta örnek şiirlerinde olduğu gibi, tezadın aldatıcılığı yerine insandan aşkın olana, teklîğe doğru yol alır. Bu da insanda vahdet-i vücudun hatta Allah’ın esmasının zıtlar üzerinden tecellisi olarak düşünülebilir. Kısacası vahdete dair her şey insandır ve insandadır görüşü ortaya çıkar. Çünkü Hurûfî inancına göre, Allah tek bir şeyde yani insanda görülmek istemiştir. Dolayısıyla Nesîmî, mısralarında âlemdeki veya insandaki tezatları vahdetin ortaya çıkardığı hikmetlerle birleştirerek anlatır:

Hem **fakîrem** hem dilenci hem melik hem **pâdişâh**

Hem menem üstâd-ı san’at hem anun müzdûriyam

Nâzıram hem bî-nazîrem hem basîret hem basar

Hem **ikilikden** münezzeh **vahdetün** manzûriyam

Zâhirem zâhirde fâşem mazharem hem muzhirem

Bâtınam her şeyde ya’nî bâtının mestûriyam (Seyyid Nesîmî, G. 241/7-8-10)

Gel olma **zâg**-veş ebter yigil tûtî kişi şeker

İşit **bülbül** nece öter konuban gül budagina

Geçürdün ömrünü mühmel gerek **agla** gerekse **gül**

Dahî elün irer degül anun firdevs bâgına

Bu **fânî** dünyede **bâkî** kalan diyü gümân itme

Yakın bilgil fenâ yili irür ömrün çırağına (Seyyid Nesîmî, G. 394/ 2-3-4)

Söz, Mutlak Varlık’tan insana lütuftur. Öyle ki söz, bir yönüyle, insanı vahdet karşısında duysun, algılasın ve anlasın diye vardır. Çünkü söz, dil ve kulak dışında kalbin hareketine de vesiledir. Nesîmî’ye göre Tanrı ve insan, diğer göstergelerle beraber sözdür. Çünkü sözün işlevinde yaratan tecelli eden vardır, yaratıcılık vardır. Neticede bütün varlık Tanrı’nın sözüdür. Dolayısıyla Hakikat bir’dir, bir’i bilmek ve anlatmak da ondan ortaya çıkanların vazifesidir. O zaman, dil ve sözün iman edilenle ilgisi vardır. Buradan hareketle insanoğlu bazen sözü kendi başına kavrayamayacağı için, farklı usuller gereklidir. Konuşma dilinde tezatların gerçek ve hayali ifadede yeri önemlidir, Şiir dili her dönem yenilenir ve tekdüze, bağımsız ve düz anlatımda değildir. Tezatlara yönlendirilen anlatım, okurun zihninde kalıcı etkiler bıraktığı gibi muhakemenin de kapısını aralar. Seyyid Nesîmî ‘kendini inancıyla kuran bir özne olarak’ şiirlerinde tezadı, okuyanı ve dinleyeni anlatımın zorlayıcı gücü ile baş başa bırakmadan veya us dışına çıkarak da olsa gerçekleştirir. Şair inancını anlatmanın kendisine kattığı özgür güçle, olumlu-olumsuz ve tezat kavramların uyumlu söyleyiş özelliği ile kendini ortaya koyar. Nesîmî, varlığı Tanrı sözü ile okurken tezat kelimelerde ilk başta anlamsal değer olarak birbirini çağrıştırmayan ifadeler bile seçebilir. Fakat beyitlerdeki anlamsal bağdaştırmalar doğrudan ya da dolaylı olarak güçlü tesirin kaynaklığını da yapar. Şair beyitlerinde ayrı mazmunlar kullansa da

anlam hep vahdete çıkar, daha önemlisi, gizli ya da açık tezanın yönü basit ve maddi olana değil, duygu ve inanç evreni öncelenir. Varlıktaki her ayrı duran şey, esasında sıfatlarıyla bir olana doğru fiiller ve isimlerin açık göstergeleri olur. Şiir dilinin tezatlar üzerine kurulu bu eşsiz ve mutlak tabakası Seyyid Nesîmî’de hem gösterime hem süse hem de teoloji bağlamında yönlendirilen anlatıma dair, üst düzey bir mutlak öze ulaşır:

Fitne düşdi cihâna hüsnünden

Bu sebebdan **sana kamer didiler** (Seyyid Nesîmî, G. 89/9)

Dünye vü ukbâ cemâlün vaslına oldu tufeyl

Vaslını çün bildüm **anun ittisâli mendedür** (Seyyid Nesîmî, G. 140/11)

İy ki sultân olmak istersen **fakîr** ol kim yakîn

Kim ki **sultân** oldu **dervîş** olmadı sultân degül (Seyyid Nesîmî, G. 231/12)

İhtiyâr eyle **fakrî dervîş** ol

Fakrî bil tâc u taht-ı **sultânî** (Seyyid Nesîmî, G. 431/14)

Netice açık bir şekilde ifade edilirse, Seyyid Nesîmî’nin Hurufî düşünce sistemini vahdetle kodlayan şiirsel bakışında ayna olmaklığı anlatımındaki çıplaklıkta gerçekleştirdiği görülür. Şairin bütün maksadı aynada olan varlıksal bütün yansımaları, kendi inancına özgü gerçeklikle, *parrhesiastaki* düz ve doğru bakışa özdeş ifadeyle anlatmaktır:

Müminün mir’âtı mü’mindür dedi hayrî’l-beşer

Gözüğü saîi dutun gözüğüde Allah görün (Seyyid Nesîmî, G. 223/3)

Sonuç

Şiir dili ile yazılan metinler üzerinde yıllardır gerçekleştirilen ve ampirik düzeyden başlayan her çalışma veya oluşum ya eksik kalmış ya da başarı ile neticelenmemiştir. Metinler dönemine, şairine, geleneğe, inanca dayalı etkileşimler; bilimsel, aşkın incelemeler ve bölümlemelerle birleştiğinde yeniden ve yeniden anlaşılmayı sağlar. Böylece metinlerin milletin kültürünü okuma dahası kültüre değer kazandırma açısından önemi açığa çıkar. Şiirin her zaman şair için bir kazanç kapısı ve sanatsal bir etkinlik değil inancı, iman ve değerleri özgürce anlatma iddiasıyla ortaya çıkarak temsile dayalı müstakil bir edebî türü icra etmek olduğu görülmelidir. Bu bakışla şiir yeni bakış açılarının geliştiği kavramsal değerlerle ele alınmalıdır. Çalışmada da görüldüğü gibi şiir dilinin geniş evreninde yer alan zıtların temsil gücünden kaynaklı anlatım biçimi, ilk önce ayrıştırmaya işaret etse de sınırları geniş bir birleştirmenin ve değerler sisteminin habercisi olmuştur.

Hurûfiliğin temsilcisi Seyyid Nesîmî şiirlerinde öne çıkan vahdeti anlatırken aşkın değerde birleşmeleri sınırları geniş çözümlemelere imkân tanıyan bir söyleyiş sisteminde geliştirir. Şair, vahdete dayalı anlatımında ‘Her şey, Allah’tandır ve ondan başka hiçbir şey yoktur.’ inancını yaratan ve yaratılan arasındaki ‘bir’ olmayı, tezanın kendi içinde ezber edilen tekdüzeliğinin dar temsilleri ile anlatmayı tercih etmeyerek farklı bir anlatım geliştirir. Varlığın vücudunun bir ve ezeli olduğu anlayışı kendi

içinde bir bölünmeye, parçalanmaya uğramazken Seyyid Nesîmî'nin şiir dilinde açığa çıkan güçlü imanın konumlanarak yasakları savan bir anlatım gücüne eriştiği görülür. Şair, dil hükümlerinin içinde analitik bir düzlemle ifadesini bulabilen tezada dayalı anlatımı, ontolojik temelleri sağlam atılan bölünmesi zor bir epistemolojiye de dönüştürür.

Bu çalışmada Seyyid Nesîmî şiirlerindeki vahdet-i vücudun tezada dayalı anlatımında 'tek'likten insana yönelen temsil gücünün, şiir diliyle aktarımı dikkatlere sunulmuştur. Şairin bu tekniği ile anlatımına hem çözümleme kapısını kapatmayan bir örtüklük kattığı hem de inancın teolojik değerdeki gerçekliğiyle bağlantılı özdeşliklere imkân tanıdığı ispat edilmiştir. Seyyid Nesîmî'nin vahdeti şiirlerinde dile getirirken inancı ve kendi ile kurduğu ilişki içinde geliştirdiği tezatlıklarla dinî, felsefî bakış açılarını ses ve söz dizilimleriyle belli simetriler oluşturarak ortaya koyması çalışmada elde edilen verilerdendir. Ayrıca Nesîmî, kuralları vahdet-i vücudun sınırsız anlatım silsilesine dayanan söylem arzusunun gramer yapılanmasını yine, inancında boşluk bırakmadan tezat anlatımın geniş dil ölçütlerine teslim ederek çokluktaki tek'liğe olan inanç aidiyetini de ispatlamış olur. Nesîmî'nin kendinden emin gür sesi ile öğretisine ait her şeyi ve hakikatini, karşısındaki muhataplarına detaylarıyla korkusuz ve gür sesle aktarması *parrhesias*daki kendini dışa doğru bükümleyen bir duruşu ile açıklanabilmektedir.

Extended Abstract

Since poetry emerged, it has never existed in regular expressions from the earliest times. Poetry, as a literary genre, reveals its richness with its semantic deviations pointing to the negativities, and contradictions within itself. Irregularity in poetic expression, whose system is constantly changes, can manifest as a unifying element in beings, objects and things. The subject of analysis and commentary on classical texts is still an incomplete, controversial, and serious problem. These problems can be solved by highlighting concepts and terms as a method with different scientific methods. Among these, the powerful expression opportunity in the representation of the contrast reveals unique expression opportunities in the language of poetry. In order for man to solve the problem of existence on earth, it is necessary to discover and understand himself. Man is the shadow of God on earth. For him, it would be appropriate to describe man, who is unique in terms of creation, with the existence of the only God. In this evaluation, the necessity of comprehending the invisible in the visible emerges. According to the belief in unity of existence the body or existence is one. That existence is the existence of Allah. There is no existence other than the existence that expresses the oneness of Allah. It's not possible anyway. The spirit of the world is God. Everything happens thanks to Allah's seeing, hearing, being loved, saving and acting. It is the light of God. Everything that exists is gathered in Allah Himself. The being and object, which is constantly changing and transforming according to the unity of the body while maintaining its existence with the existence of God, on the one hand, points to the unity in existence with its similarity to God or being He. In the poetic language of Sayyid Nesimi, the important representative of Hurufism, unity of existence is the basis of expressing the unity reflected from God to

existence, especially humans by combining the terms of truth. While the poet conveys the unity of the body by using the possibilities of poetry, his expression based on contrast draws attention. Nesimi's poems are expressed in the disclosure of the secret of unity that leads from man to God. His progeny succeeds in conveying the Oneness in the existence of Allah, who is in a constant state of creation, and his determination and necessity in existence, on the analytical plane of the contrast-oriented narrative. According to Sayyid Nesimi, the origin of every being is God himself. There is no need for multiple thinking for this. According to Nesimi, a person can see Allah by looking at himself. God can be found in human existence. Because God is everywhere and in everything. Again, according to the poet, one can see God by looking at himself. God can be found in human existence. Because God is everywhere and in everything. For Nesimi, the human being created by Allah should act according to his existence. Man is not separate from divine values. So one should not speak badly, should not live badly. Otherwise, the meaning of being human would not be understood. Narration directed to contrasts leaves lasting effects in the mind of the reader and also opens the door to different reasoning. Nesimi realizes the contrast in his poems without leaving the reader and listener alone with the compelling power of expression or by going beyond reason. Another point that draws attention in the poet's poetry is that while expressing the unity of the body with rich meaning deviations and contrasts, he exhibits a brave, self-confident, lush expression stance reminding the phenomenon of parrhesia. Nesimi also creates his vocabulary, which he developed with his discourse, by using a symbol and metaphorical style based on what he believes. Nesîmî is one of the poets who mostly deals with his belief in Allah in his poems. The poet expresses his admiration for creation freely and without difficulty in the language of poetry. It is noteworthy that the poet uses the narrator style while describing his belief and love for Allah.

Kaynakça

- Akyol, E. (2015). XV. yüzyıl Osmanlı edebiyatında parrhesia: temkinli vezirler ya da cesur dervişler, *Monograf Journal* (3), 16-31. Erişim adresi: <http://monografjournal.com/sayilar/3/xv-yuzyil-edebiyatinda-parrhesia-monograf-sayi-3.pdf>
- Altinkaya, D. D. (2019). *Eleştirinin soybilimi: Doğruyu söyleme ve kendilik kaygısı* (Doktora tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp>.
- Ayan, H. (Haz.). (1990). *Seyyid Nesimi divanı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Demirel, C. (2020). Kur'ân'a göre insana değer katan unsurlar. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (11)25, 543. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.795741>
- Zâriyât Suresi-47-49. Ayet Tefsiri. (t.y). Erişim adresi: <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Zâriyât-suresi/4722/47-49-ayet-tefsiri>. Erişim tarihi: 12.05.2022.
- Durna, T. (2006). Doğruyu söylemek-Michel Foucault. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 9(17), 174. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulturveiletisim/issue/64561/1086723>
- Foucault, M. (2014). *Doğruyu söylemek*. (K. Eksen, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kahraman, A. (2019). *Nesimî'nin dine aykırı görüşleri ve içdam edilmesinin İslam hukuku açısından Değerlendirilmesi, Nesimi Kitabı*, Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Kalaycı, N. (2013, 1 Mayıs). "Doğruyu söylemek": Hakikat, eleştiri ve toplumsallık. Erişim adresi: <https://www.e-skop.com/skopbulten/%E2%80%9Cdogruyu-soylemek%E2%80%9D-hakikat-elestiri-ve-toplumsallik/1259>.
- Karaman, H. & Dönmez, İbrahim K. & Çağrı, M. & Gümüş, S. (2020). *Kur'an yolu Türkçe meal ve tefsir*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.
- Karamanoğlu, K. & Utku, A. (2019). *Gülşen-i Râz hakkında tettebbu'ât-ı felsefiyye*. Konya: Çizgi Yay.
- Kortantamer, T. (2010). Nesimi, (A. U. Nalcioğlu, çev.). *Atatürk. Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, [TAED] (42)122. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2881/39738>
- Usluer, F. (Haz.). (2016). *Hakikatlere giriş (mukaddimetü'l-hakâyık)-Seyyid Nesimî*. İstanbul: Revak Kitapevi.
- Usluer, F. (2009). *Hurûfilik-ilk elden kaynaklarla doğuştan itibaren*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Ünver, M. (2009). Nesimî ve vahdeti vücûd, *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15(39), 549. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunitaed/issue/2878/39660>
- Üzüm, İ. (2007). Nesimî. *İslâm ansiklopedisi* (C. 33, s. 5-6). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Wellek, R. & Varren, A. (1993). *Edebiyat teorisi*. İzmir: Akademi Kitabevi.